

## Los Angeles Dramos sambūris

### ALĖ RŪTA

Kai atvykome į Kaliforniją (1959 m.), Dramos sambūris čia, Los Angeles mieste, jau penketą metų buvo gyvavęs. Girdejom Juozo Kaributo pavardę, pirmojo režisieriaus, kuris paruošdavo vaidinimus lietuviškai mokyklei prie Šv. Kazimiero parapijos; paruošdavo ir suaugusiems žiūrovams parapijos salėje. Vaidinimus gausiai lankė čia vis didėjanti lietuvių visuomenė. Scenoje, tarp kitų, matydavom ir Ema bei Vincą Dovydaičius. Režisieriaus J. Kaributo veiklą rėmė kultūros veikėjai: poetė Danutė Mitkienė ir į čia tik atvykęs su šeima rašytojas Jurgis Gliuda.

Kazka čia yra pastatę ir Gasparas Velička, kuris jau kitur buvo pagarsėjęs liaudiškų (dainų ir šokių) veiklų kūryba ir sėkmingais jų pastatymais.

Tokių kūrybingų žmonių veiklos dėka sparčiai augo ir lietuvių parapija, ir šeštadieninė mokykla, ir kitokia, kultūrinė bei politinė veikla. Pokario ateiviai ilgėjęsi Lietuvos, kalbėjo ir šeimos sava kalba, norėjo ir tautinės veiklos. Garsėjo čia ir vargonininkas — muzikas Bronius Budriūnas; netrukus sava dainų ir šokių grupė „Spinduliu“ išvytė pedagoginę ir meninę — folklorinę savo veiklą mokytoja Ona Razutienė. Iš visų kitų Amerikos valstijų į čia mieliai atkeliavdavo lietuviai — įsikurti, dirbti, džiaugtis savu menu...

Į kultūrinį Los Angeles gyvenimo centrą netrukus atėjo —



L.A. Dramos sambūrio valdyba 1958 m. su rež. Juozu Kaributu (trečias iš kairės pirmoje eil.).

ir liko — tarytum stulpu ar švyturiu, poetas Bernardas Brazdžionis. Su juo bei keliais kitais rašytojais bei menininkais atsirado ir Dailių menų klubas. Vienas jo narių — Bronys Raila — ypač padėjo augti ir Dramos sambūriui. Jo kritikos straipsniai apie scenoje parodytus veikalus taikliai išskelbdavo trūkumus ir nurodydavo gaires į tobulėjimą. Vadovai ir aktoriai darėsi budresni.

Deja, per anksti mirė Gasparas Velička. J. Kaributo jėgos silpnėjo, be to, jis susidomėjo Lietuva, keliavdavo ten kasmet, kur išieiviai (sovietmečiu) buvo laukiami ir (kartais be tikro pagrindo) giriami.

### Dramos sambūris patraukdavo į save ir visiškai jaunus, čia gimusius, kurie silpnai lietuviškai bekalbėjo.

Į Los Angeles atvyko (per Australiją, per Cleveland, Ohio) energinga Dalila Mackialienė, buvusi Vilniuje tautinio ansamblio šokėja — dainininkė.

Ji čia drąsiai ėmėsi režisierės darbo. Sumani, veržli, savim pasitikinti, greit subūrė gabius vaidintojus ir kitokių menininkų būrelį: dekoratorių Algį Žaliūną, drabužių scenai kūrėją Ema Dovydaičienę, jos vyrą Vincą (vyrishkumo, gražaus tembro balsu) — vaidintoją ir pastatymų rėmėją. Dalila Mackialienė čia pastatė nemažai ryškių veiklų: Vytauto Alanto, Algirdo Landsbergio, Anatolijaus Kairio, Jurgio Gliados, Alės Rutos ir kitų.

Vyro Balio talkinama, pati stipraus charakterio ir reiklūs kitiems, Dalila sumaniai apvaldydavo sceną, pabrėždavo stipresnių ir silpnesnių veiklų pagrindines idėjas. Režisierė mėgo ir humorą, kartais net labai ryškius išsireiškimus, net sugestijas. Tai patiko publikai. Jos pastatymus publika mėgo, lankė vis gausiau. Nors Bronys Raila, sulaukęs priekaištų, nustojo rašyti kritikas, bet atsirado kitų korespondentų, kurie jos darbo neneigė, o dargi paauskstindavo. Dalila buvo ir Dailių menų klubo narė. Ji dirbo trumpai ir žurnalo *Lietu-*

*vių dienos* (Ant. Skiriaus leidžiamo) redakcijoj; vyriausias redaktorius Bern. Brazdžionis ją mėgo.

D. Mackialienė parašė ir išleido net romaną *Beržas už langą*. Taigi, jos kūrybinis gyvenimas L. A. mieste klestėjo. Tuo laiku labiausiai iškilo ir aktoriai: Ema ir Vincas Dovydaičiai, Sigutė Mikutaitytė, Ramunė Vitkienė ir kiti. Dramos sambūris gastroliavo kituose miestuose (net ir Kanadoj, Australijoj), o Čikagos Teatro festivaliuose laimėdavo „oskarus“ — aukščiausius žyminis.

Išvykusi į Floridą, D. Mackialienė dar reikėsi kaip aktorė ir skaitovė, bet jos garsas jau pamažu geso. Ten ir mirė — vėžiu.

Reikia dar priminti D. Mackialienės Los Angeles mieste sukurta „Išlaisvintų moterų“ dainos ansambluką; jos pasirodydavo ir su rimtomis liaudies dainomis ir su juokingais kupletais...

Dalila buvo labai solidari su visomis organizacijomis (tautiniškais ir Bendruomene — labiausiai) ir talkino jų renginiuose kaip deklamatorė, skaitovė. Taip Dalila ir Balys Mackialos buvo visuomenės mėgstami ir gerai įvertinti. Balys mirė anksčiau už ją (irgi Floridoj).

Dar Mackialienės laiku, atvyko iš Cleveland, Ohio, kitas režisierius — Petras Maželis.

Tai jau mėtytas ir vėtytas įvairiuose menuose. Kauno teatre ir vaidinęs, ir dainavęs, ir operetės artistas... Dirbęs ansambliuose, Cleveland, mieste jau stovės mažesnių ir didesnių kūrinių, rodos, ir pats jų sukūręs.

Los Angeles mieste jis reikėsi pradžioj greta D. Mackialienės pastatydamas ir menkesnius draminius kūrinius, bet juos savu talentu išryškines ir pagerinęs.

Vincas Dovydaičius, jau ir prie Kaributo, o labiau prie D. Mackialienės, pasižymėjęs aktorius, be to, pirmutinis ir beveik vienintelis (su žmona Ema) ėmė rūpintis naujais veikalais. Kaip

juos rasti? Kur jų gauti?

Ėmė ruošti dramos veikalus konkursus, pats ir finansuodamas. Iš savo uždabio skirdavo premijas.

Vincas nebuvo baigęs dramos studijų, tačiau turėjo iš prigimties nemažą talentą vaidybai, ir pamėgimą. Ilgainiui jis taip pamilo mėgėjų teatrą, kad aukodavo laiką, jėgas, uždabį tik scenai. Pragvenimui jis užsidirbdavo dažymo darbais: pastatų ir ypač — gražių meno dirbinių dažymu. Čia irgi, matyt, buvo talentingas. Dar Europoj ir atvykęs į Ameriką, jis palaikė glaudžius ryšius su dailininku Vytautu Jonynu. Gal ir Vincas Dovydaičius buvo linkęs į dailę? Gaila, kad karo ir okupacijų su maištis neleido jam baigti kokių studijų. Būta labai gabaus žmogaus. Ir — nuosirdaus. Atsidavusio, pasiaukojančio savo (ne vien šeimai, tautai) pamėgtam dalykui — teatrui.

Los Angeles sceninį meną ir patį Dramos sambūrį iškele Vincas Dovydaičius. Jo žmona Ema — greta jo.

Grįžtant prie režisieriaus Maželio, reikia pasakyti, kad tie du stiprūs charakteriai ir menininkai kurį laiką dirbo greta. Jei ten buvo kiek konkurencijos, tai tik į naudą. Gal labiausiai į naudą Petriui Maželiui.

D. Mackialienė išvykus, P. Maželis tapo oficialiu L.A. Dramos sambūrio režisieriumi. O Algiiui Žaliūnui, dekoratoriui, mirus, Petras Maželis labai sėkmingai paruošdavo ir scenos dekoracijas; net ir vaidintojų drabužius pritaikydavo (Ema Dovydaičienėi talkinant ar jai sukuriant ir pagaminant).

P. Maželio kadencijos laikas, jei ne toks ilgas kaip D. Mackialienės, tai gal dar reikšmingesnis. Jis irgi buvo reiklus aktoriams ir sau, išdidus, užsispyręs scenos vilkas.

Užtat jo pastatymai irgi suatraukdavo publiką, palankią kritiką ir festivaliuose geriausius žyminis. L.A. Dramos sambūris jo laikais gastroliavo dar plačiau, net į Lietuvą. Ir visur — sėkmingai.

Jei suvokiame D. Mackialienės buvo užsispyrusi, išdidi, tai rytų aukštaitis P. Maželis — dar aukštesnio laipsnio. Gal tokie žmonės ir daug pasiekia.

Jei pradžioj kai kam šis režisierius atrodė per reiklus, per išdidus, per daug iš kitų reikalaujantis, tai vėliau išryškėjo, kad jis buvo ir nuosirdus, ir darbštus, dėkingas kitiems ir savam likimui.

Petras Maželis išėjo į pensiją — visų įvertintas ir gerbiamas, nors ir pensininku būdamas, dar užsimano kartais grįžti į sceną.

Dabar, greta Maželio, Dramos sambūrio oficialiu režisieriumi tampa Algimantas Žemaitaitis.

Režisierius D. Mackialienės ir Petro Maželio kūrybinio darbo ir veiklos laikais Los Angeles mieste, Dramos sambūris išaugo į rimtą kultūrinį vienetą, sudominusį kitus išsivijus centrus, net atkreipė ir atgavusios laisvę Lietuvos kultūrininkų - scenos menininkų dėmesį. Čia imta vaidinti dramaturgo Kazio Sajos veikalus, kitų autorių, laimėjusių sambūrio skelbtus dramos veiklų konkursus. Sambūris lankėsi ir jo nariai vaidino Lietuvoje; į Los Angeles atvykdavo pavieniai aktoriai, Telšių vaidintojų vienetas. Kad ir megejinė scenos veikla, kad ir mėgėjų scenos darbuotė, bet jau buvo išsivijusios sąlygos, rimtas menininkų darbas.

Tai sceną ir lietuvišką žodį bei lietuvių raštiją — dramaturgiją mėgstantių idealistų darbas. Sambūrio nariai neieškojo pelno iš šio pasiaukojančio darbo, nelaukė nei garbės, o tik darbo, veikė, stengėsi, kad me-

go tą sritį, kad jiems patiko ir kad jie pasijuto mėgstami publikos. Visuomenė juos rėmė — moraliai ir net materialiai. Gausiai lankė vaidinimus, laukė net jų pakartojimo (šeštadieniais — sekmadieniais...) Atsirado ir ne vaidintojų, o tik mėgstantių teatrines atvangas: jie aukodavo didesnes sumas sambūrio veiklai. Tie aukotojai suprato lietuviško žodžio svarbą, suprato ir auklėjamą sambūrio veiklą, todėl rėmė.

Iš tikro, Dramos sambūris patraukdavo į save ir visiškai jaunus, čia gimusius, kurie silpnai lietuviškai bekalbėjo. Repetuoju pramokydavo juos kalbos arba jų mokėjimą sustiprindavo. Tai buvo, tartum ir lietuviška mokykla.

Kodėl Dramos sambūris taip iškilo Los Angeles padangėje, tapo kaliforniečių lietuvių pasididžiavimu?

Nes čia gyveno ir dirbo Vincas ir Ema Dovydaičiai, didžiausieji megejai, darbininkai — kūrėjai, abu geri aktoriai; o Vincas gal pusę savo asmeninio uždabio ar santaupų atiduodavo teatrui. Mažai kur atrastum tokios meilės scenai ir tokio pasiaukojimo.

Apie Vincą Dovydaičį, jo gyvenimą anksčiau — Lietuvoje beveik nieko pasakyt negaliu. Padorus lietuvis, išbėgęs nuo komunistų okupacijos karo metais, kaip tukstanciai lietuvių. O apie losangelietį Vincą Dovydaičį — jau nemažai žinių, ir visos geros. Nukelta į 2 psl.



Ema Dovydaičienė, Algimantas Žemaitaitis ir Vincas Dovydaičius.

### TURINYS

L.A. Dramos sambūris: žvilgsnis į praeitį ir į ateitį.

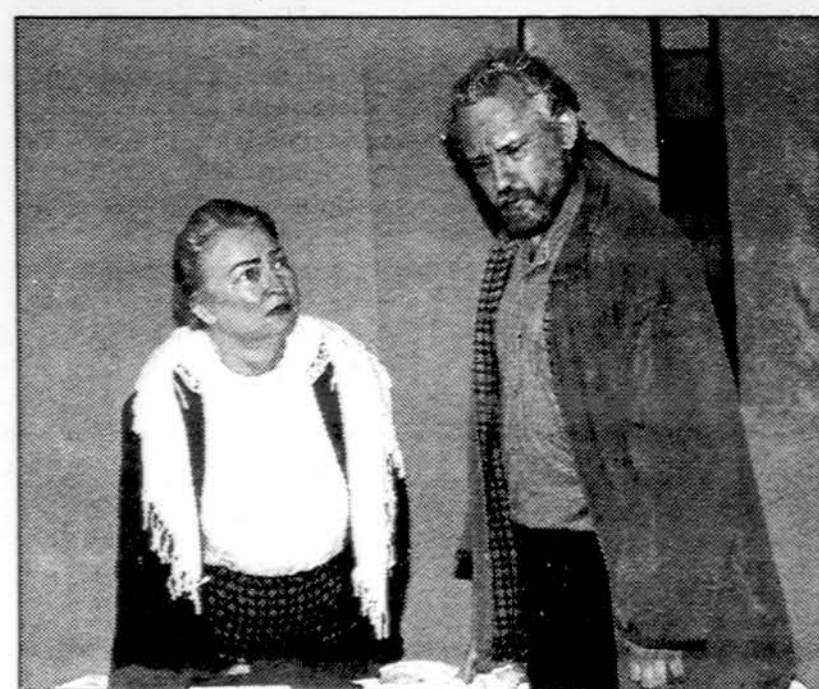
Dr. Petras Dauzvardis — pasižinęs tėvynei ir tautai.

Seattle, WA, skambėjo lietuvių muzika. Viktoro Vizgirdos 100 m. sukakties paroda. Lietuvių kilmės kompozitoriaus debiutas.

Leidiniai: Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953. Lietuvos metraštinis.



Sambūrio režisieriai: Petras Maželis ir Dalila Mackialienė.



Antanas Skėmas „Žvakidė“. Agota — Ramunė Vitkienė; Adomas — Amandas Ragauskas.



Indrėja Sulcaite ir Juozas Pupius „Lady Makbet“ pjesėje.



## Los Angeles Dramos sambūris

Atkelta iš 1 psl.

Su žmona Ema jie augino dvi dukreles: Rūtą ir Giedrę. Giedrūtė buvo menininkė, dailininkė. Ypač užsiėmė aranzavimu.

Vincas dažė dailius meno dirbinius: skrynelės, skrynias (pagal žmonos pasakojimą), statulas, altorius. Tuos darbus jis atlikdavo kruopščiai, dailiai — meniškai. Tvarkingas, sąžiningas, nebrangus... Daug kam atlikdavo darbą ir nemokamai, pavyzdžiui, Šv. Kazimiero lietuvių parapijos bažnyčiai.

Bet visos jo mintys ir visi planai — apie teatrą, apie lietuvišką mėgėjų sceną. Pradžioje buvo tik Dramos sambūrio talkininku, vaidintoju, vėliau — ir administravo, ir vadovavo, ir finansavo, ir vaidino... rūpinosi, kaip ir kur gauti naujų veikalių scenai. Jis nebuvo linkęs statyti nelietuvių autorių dramines kūrybas, jei ir gerai iš kitų kalbų į lietuvių išverstos. Ieškojo ir rasdavo lietuvių autorių dramų, komedijų, pjesių.

Taip Los Angeles Dramos sambūris buvo beveik „Dovydaičių teatras“. Vincas mokėjo sugyventi net ir kitus sutaukinti, pritraukti naujų — jaunų jėgų. Režisieriams už jų darbą kiek ir atlygindavo, kai aktoriai — visi dirbo nemokamai. Po darbo valandų skubėdavo į repeticijas, mokėsi, repetavo, ruošėsi spektakliui, kad ir iki vėlumos. O kitą rytą anksti, mažai pailsėjęs, skubėdavo į savus darbus, kuriais pelnė sau ir šeimai pragyvenimą.

Ar kas mokėjo už darbą Vincui ir Emai? Ne. Jie tik savų pinigų pridėdavo. Jų namuose dažniausiai būdavo repeticijos, diskusijos, svečių iš kitur priėmimai. Dovydaičiai vaišindavo visus, o kartais aktorius, neturintis susisiekti priemonių, ir parveždavo.

Jau ir sunkiai sirgdamas, Vincas visada „sirgo teatru“; stebėjo repeticijas, patarinėjo,

sprendė administracinius reikalus. Ir net prieš pat mirtį sukvietė pas save susirinkimą, kad išrinktų, vietoj savęs, tinkamą sambūrio pirmininką (Aloyzą Pečiulį); vėliau pirmininkavo jo žmona Ema, kuri Los Angeles teatro reikalais rūpinosi ir rūpinasi iki šių dienų. Ir ji, kaip afa Vincas, niekada nesiskundė sunkumais, vargais, materialiniais rūpesčiais, o tik siekė sambūrio tobulėjimo ir gerovės.

Greta režisieriaus P. Maželio,

**Darbo nestigs, įkvėpimo jauniems talentams užteks, padedant ir paremiant vyresniesiems**

pradėjo reikštis ir režisierius Algimantas Žemaitaitis. P. Maželiui pasitraukus į pensiją, A. Žemaitaitis tapo oficialiu L.A. Dramos sambūrio režisieriumi.

Tai irgi pareigingas, darbštus, išradingas menininkas. Jis šiame krašte (New York) baigęs teatrinę studiją — režisūrą. Tai jau modernus, kiek filosofuojantis, teatralas. Jam lietuvių mėgėjiškas sambūris, žinoma per siaura sritis meniškai reikštis. Bet jis gilus savo šalies patriotas, su žmona Audrone Alminaitė, Amerikoje užauginę tris vaikus, nesibodėjęs dirbti su jaunesniais (ir vyresniais) aktoriams, nebaigusiais jokių tos srities studijų. A. Žemaitaitis rinkosi daugiau sofistikotus veikalus, nevengė ir verstinių, atrodo, jį domino gilesnių psichologinių ir filosofinių problemų iškelimas bei sprendimas. Aktoriai jam pasitikinčiai pasiduodavo, būdavo sukuriamos ir išradingos mizanscenos, ir savita aktorių — charakterių atsivėrimo eiga. Pastatymai (pagal veikalo autorių) kartais būdavo mėgėjiški ir publikai per sunkūs, bet iššaukdavo susimąstymus, diskusijas. Tuo būdu ne vien aktoriai, bet ir žiūrovai tarytum

buvo auklėjami, meniškai išprusinami. Taip ir šis režisierius pamažu Los Angeles Dramos sambūrį pakylėjo, pats tapo šiame mieste (ir gastroliuodamas) populiariu.

Jo žmona Audronė (mokytoja) padėjo moraliai ir nepriklausomai dėl jo daugelio valandų, praleistų ne šeimoje, ne kasdieniams darbams namie. Tačiau jie abu išaugino gabius ir sveikus tris vaikus, kurie jau tėvui talkino ir darbuose ir vaidino, tapo gerais lietuviškų kū-

rynių skaitovais, (Saulius, Dainius).

Algimantas Žemaitaitis, režisuodamas ir parinkdamas aktorius sudėtingiems veikalo charakteriams, turėjo Dievo dovaną, parinkti atitinkamus ir ypač patraukti jaunuosius, net niekada nevaadinčius. Jis turėjo „taikos dovaną“, pvz., Indrą Šulcaitę, jauna — tik iš Lietuvos, gal dar nei gerėjusi daug apie teatrą, sceną, literatūrą. A. Žemaitaitis pastarajame pastatyme J. Mackonio „Lady Makbet iš Akmenės“, sužibėjo tikru talentu.

Ir tai, atrodo, režisieriaus nuopelnas. Be to, kai naujieji — trečiosios bangos lietuviai — taip greit ateina prie „senųjų“, bet kuriai veiklai, režisierius A. Žemaitaitis nesunkiai, atrodo, laimėjo ir jauną „žvaigždę“ — aktorę, ir jauną scenos dekoratorių, ir kitus scenos talkininkus. Visi tiko prie vienas kito, kaip „senimas“ — Juozas Pupius, beveik sambūrio „senimas“ — Amandas Ragauskas ir kt. Visi taikiai, darniai, be pavydų ar pasipūtimų, dirbo ir sukūrė gerą pastatymą.

Tai ir menas, ir pedagoginė veikla, ir bendras auklėjimas lietuvių širdyse (svetimoje, bet svetingame krašte).

L.A. Dramos sambūris dar vis auga.

Šiais — 2004 metais sambūris minės 50 m. gyvenimo, kūrybos, darbų sukaktį. Pirmininkė Ema Dovydaičienė jau rūpinasi, intensyviai veikia dažnesniais pastatymais, gastrolemis, talkinimu kitų organizacijų švenčių programoms. Taigi, sambūris nesilpsta, o dar vis stiprėja.

Neseniai iš Lietuvos atvykęs čia dar vienas aktorius — režisierius, Haroldas Mockus, Klaipėdoje baigęs dramų studijas specialioje, profesinėje mokykloje ir jau čia pasirodęs, kaip talentingas scenos menininkas. pagal Vytautės Žilinskaitės pa-

saką „Tik tu niekam nesakyk“, ir visą pastatymą paruošė Šv. Kazimiero parapijos saleje — lietuvių mokyklai, o kitą dieną — platesnei publikai. Šis Haroldo Mockaus pastatymas turėjo didelį pasisekimą. Tai labai gera naujiena L.A. Dramos sambūriui: talentingas režisierius, naujas gabus teatro menininkas.

Po Algimanto pastatymų darbar atvyksta iš Lietuvos kurie, sambūrio padedami, atliks čia pagal Kazio Borutos „Baltaragio malūnas“ paruoštą „Velnio nuotaką“.

Darbo nestigs, įkvėpimo jauniems talentams užteks, padedant ir paremiant vyresniesiems.

Kokia buvo sambūrio reikšmė kaliforniečiams lietuviams per jau beveik 50 metų?

Didelė reikšmė. Nors vadino juos mėgėjais, nors tarpais pakriktydavo, bet tai tik išdava į gerą. Per kritiką auga, tobulėja. Dramos sambūrio branduolį sudarė keli tikri pasišventėliai, talentingi ir darbštūs, prie jų minėti re-

žisieriai stiprino sambūrį, drauge patys augo, brenė — kaip menininkai.

E. V. Dovydaičių tolerancija, sugyvenimas su įvairių pažiūrų bei įvairaus amžiaus žmonėmis, išugdė sambūryje lietuvišką solidarumą, pareigingumą, meilę scenai, pagarbą publikai.

Tai buvo lyg ir auklėjamoji bazė, jauni pamėgdavo, gerino savo gimtąją kalbą, buvo disciplinuoti repeticijų lankytojai. Ko neužbaigė išmokyti tėvai ar lituanistinė mokykla, sambūrius užbaigė užgrūdinti darbuose, tautinių reikalų (net ir religinių) paisyse — Dramos sambūrio veikla.

Bet sambūričiai buvo taikingi, solidarūs ir su kitais — bendruomene, tautininkais, skaudais, ateitininkais, šauliais, frontininkais... Kas tik juos prašė, visiems talkino: vaidyba ir grožinės literatūros kūrinių skaitymu, deklamacijomis. Pridėdavo prie bet kokios tautinės veiklos.

Taigi, tegu ir gyvuoja Los Angeles Dramos sambūris!



Kur reikėjo Lietuvai atstovauti, kalbėti pavergtos tautos vardu, ten buvo ir LR gen. konsulas Čikagoje dr. Petras Daužvardis.

## Pasišventęs tėvynei ir tautai

STASĖ E. SEMĖNIENĖ

Yra žmonių, praėjusių per gyvenimą be jokio palikto ženklo ir išnykusių, lyg rukai, vėjui pūstelėjus. Tačiau atsiranda dvasios bei veiklos didžiųjų, išpaudusių gilius pėdsakus kitoms sekti bei veikti. Nereikia naršyti po enciklopedijas ar kitus leidinius, ieškant medžiagos apie, prieš 32 m. mirusį, generalinį konsulą dr. Petrą Daužvardį. Jo gausūs darbai, raštai, prakalbos, laiškai ir asmeniškai ryšiai byloja apie jį patį, atsivėrimą, jo nuolat vedamą troškimą išlaisvinti Lietuvą, sovietų okupacijos auką. Dr. Petras Daužvardis buvo puikus teisininkas ir įžvalgus diplomatas.

Šis didingas lietuvis gimė 1895 m. lapkričio 16 d. Latvijoje. 1914 m. emigravo į JAV. Jis studijavo teisę Valparaiso universitete ir tęsė studijas Georgetown universitete, Washington, D.C., kurį baigęs gavo bakalaurą 1924 m. John Marshall teisių mokykloje Čikagoje jis įsigijo magistro laipsnį, o vėliau jam suteiktas teisės daktaro laipsnis Georgetown universitetas.

Vedamas didžiulio susidomėjimo tarptautiniais santykiais, 1925 m. dr. P. Daužvardis įsijungė į Lietuvos užsienio tarnybą. Pradžioje buvo Užsienio reikalų ministerijos sekretorius, 1927 m. jį paskyrė Lietuvos vicekonsulu New Yorke, o 1937 m. — konsulu Čikagoje.



Lietuvos Respublikos gen. konsulas dr. Petras Daužvardis (antras iš dešinės) prie Dariaus ir Girėno paminklo Čikagoje 1970 m. birželio mėn. Lietuvos himną gieda sol. Algirdas Brazis.

Paukštintas į generalinį konsulą 1961 m., jis pasiliko pareigose ligi savo mirties 1971 m. rugšėjo 26 d.

Be savo pasišventimo kaip Lietuvos Užsienio reikalų ministerijos pareigūnas, P. Daužvardis taip pat veikliai reiškėsi lietuviškose patriotinėse organizacijose ir bendradarbiavo spaudoje. Jis dėstė lietuvių kalbą Valparaiso universitete, buvo išrinktas Lietuvos studentų sąjungos sekretorium ir pirminku, savaitraščio *Darbininkas* vienu redaktorių, Lietuvos katalikų federacijos ir Lietuvos Vyčių vicepirmininku.

kas vienu redaktorių, Lietuvos katalikų federacijos ir Lietuvos Vyčių vicepirmininku.

Su paskaitomis jis aplankė beveik visus JAV miestus, kur buvo lietuvių telkiniai. Placiai jis kalbėjo kolegijose, universitetuose, klubuose, per radiją bei televiziją, pabrėždamas Lietuvos teisę į nepriklausomybę ir pateikdamas įrodymų, kad Lietuvos okupacija buvo neteisėta, priešinga taikos sutarčiai bei nepuolimo paktui tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos. Panašiomis temomis jis gausiai rašė straipsnius enciklopedijoms, laikraščiams ir kitiems leidiniams.

Lietuvos Respublika du kartus apdovanojo P. Daužvardį LDK Gedimino ordinu, be to, jis gavo: Ukrainos ordina Petliura, Šaulių Žvaigždę, Lietuvos Skautų medalių, Loyola universiteto konsulinį medalių, „Captive Nations Eisenhower Proclamation“ medalių ir daugybę kitų apdovanojimų bei žymenų.

Gen. kons. dr. P. Daužvardis laimėjo teismuose šimtus išievių palikimų bylą net 32 valstijose, nuo Ohio iki Kalifornijos, atmesdamas Sovietų Sąjungos pastangas pasisavinti mirusių lietuvių turtą. Jis atitaisydavo klaidas bei neteisingas mintis apie Lietuvą Amerikos žiniasklaidoje, enciklopedijose plačiai sklaidavo patikimą informaciją. Tokios daugybės ir įvai-

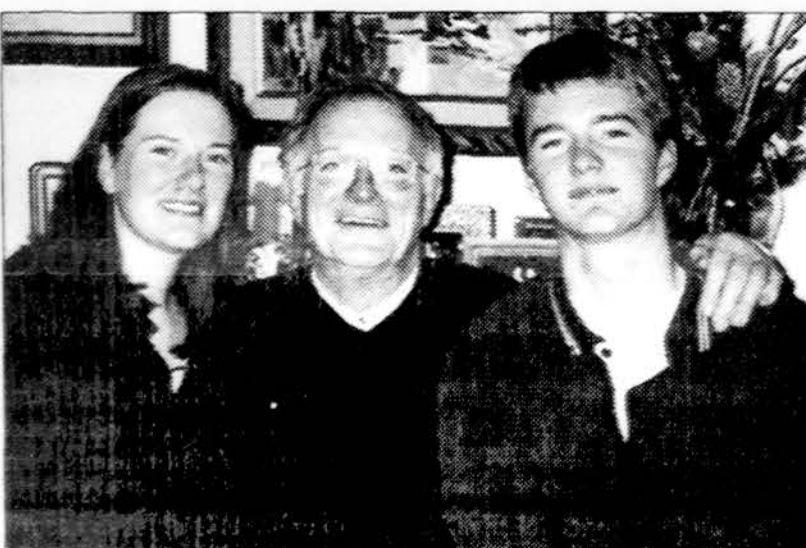
riopos konsulo pareigos pareikalavdavo visų septynių dienų darbo savaitės. O konsulas Daužvardis tarnavo savo tėvynei ir tautai su retai sutinkamu pasišventimu.

Nenuslopintu entuziazmu jis nepaliovė žadinti tautiečius, padrasindamas juos kovoti už savo šalies laisvės atgavimą ir tvirtindamas, kaip yra svarbu įsigyti įtakingų draugų ir sąjungininkų, kurie gali padėti teisingoje kovoje už pavergtą tėvynę.

Dr. P. Daužvardis pats buvo giliai įsitikinęs, kad Lietuva vėl bus laisva ir nepriklausoma. Po Antrojo pasaulinio karo pabaigos į JAV atvykę lietuviai žavėjosi ne tik jo patriotizmu, bet taip pat įsitikinimu ir tikejimu, kad teisingumas laimės. Savo tolerancija visiems, nepaisant skirtingų įsitikinimų ar pažiūrų vienoda pagarba ir dėmesiu konsulas buvo populiariausias, visų gerbiama ir mylima asmenybė.



Scena iš Viktoro Mariūno pjesės „Melas šventykloje“ (iš kairės): Juozas Pupius ir Aleksas Mickus.

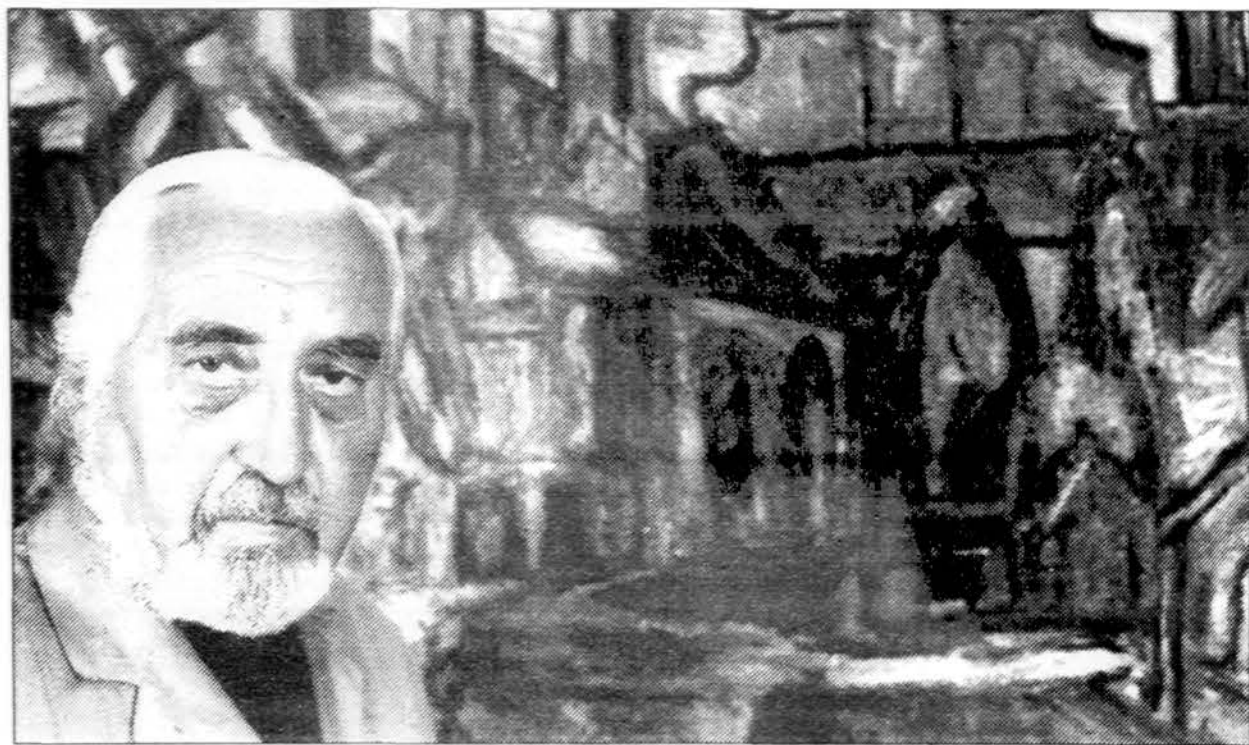


Dramos sambūrio režisierius Algimantas Žemaitaitis su dukra Daina ir sūniumi Saulium Jaunieji Žemaitaičiai taip pat yra aktyviai įsijungę į sambūrio darbus.



L.A. Dramos sambūrio aktoriai, atlikę spektaklį „Tik tu niekam nesakyk“.





Dail. Viktoras Vizgirda prie savo paveikslo.

## Laikas, kada grožis karaliauja

### MILDA ZINEVIČIŪTĖ

Garsaus dailininko modernisto Viktoro Vizgirdos gimimo 100-mečio minėjimo proga Kaune ir Vilniuje pristatytos jubiliejinės dailininko kūrybos parodos.

Septynis dešimtmečius Lietuvoje ir pokario emigracijoje kūręs V. Vizgirdos (1904–1993) atminimui jubiliejaus renginiai prasidėjo Kaune – nuo sausio 14 dienos Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muziejuje atidaryta apžvalginė šio dailininko Kauno laikotarpio kūrybos paroda.

Kūrėjui, pedagogui, dailės kritikui, nuo 1941 iki 1944–ųjų vadovavusiam Vilniaus Dailės akademijai (VDA), skirti renginiai Vilniuje prasidėjo sausio antrojoje pusėje – VDA Didziamajame kieme atidengta memorialinė lenta. Baltajame koridoriuje veikė 1994-aisiais įsteigtos V. Vizgirdos premijos laureatų – Solomono Teitelbaumo, Justino Vaitiekūno, Kristinos Gudonytės, Aistės Kirvelytės, Manto Kniubo, Dališ Andziulytės, Agnės Kulbytės, Rasos Noreikaitės, Rasos Brazauskaitės ir Simo Žaltausko – paroda.

Premija teikiama jauniems menininkams, tęsiantiems prieškarinės V. Vizgirdos ir jo bendraminčių Kaune įkurtos „Ars“ dailininkų grupės tradicijas. Greta šių darbų, eksponuojamas ir nežinomas ankstyvojo laikotarpio V. Vizgirdos autoportretas. Iš viso parodoje pristatoma apie 150 dailininko darbų bei įvairi dokumentinė medžiaga.

Yra žinoma, kad apžvalginę savo kūrybos parodą Vilniuje menininkas buvo surengęs 1944 m. 40-mečio proga. Vėliau, dailininkui pasitraukus į Vakarus, V. Vizgirdos darbai

Vilniuje buvo pristatyti visuomeninei 1966–aisiais.

Tuomet tapytojas pirmą kartą nuo emigracijos pradžios lankėsi Lietuvoje ir padovanojo nemažą savo prieškarinių kūrinių kolekciją LDM. Vėliau V. Vizgirda atsiuntė jau išėjusių laikotarpio darbų, muziejaus rinkiniai pasipildė ir po dailininko mirties.

Apžvalginė paroda paveikslus, fotografijas, scenografijos eskizus ir kitą medžiagą LDM paskolino Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Lietuvos muzikos, teatro ir kino muziejus, Žemaičių muziejus „Alka“, Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka, Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerija bei privatos kolektijos.

Baigęs Kauno meno mokyklą, tapytojas studijavo Paryžiuje. Ketvirtajame dešimtmetyje V. Vizgirda su Antanu Samuoliu, Antanu Gudaiciu, Juozu Mikeinu ir kitais įkūrė grupę „Ars“ – jaunieji menininkai siekė reformuoti Lietuvos dailę, įkvėpti jai modernizmo dvasios bei suderinti europietiškas meno formas su lietuviškąja pasaulėjauta.

1944–aisiais V. Vizgirda pasitraukė į Vakarus, nuo 1950 metų apsigyveno JAV. 1993 metais, dailininkui mirus JAV, jo palaikai buvo perkelti į Lietuvą, Antakalnio kapines Vilniuje.

Nepaminėti negaliu ir žymiausių XX amžiaus butinio žanro keramikinių skulptūrėlių kūrėjos Leokadijos Belvertaitės – Kamuntavičienės – Žygelienės (1904–1920), dar vadinamos „Karaliene molio bateliais“. Jos kūrybos paroda taip pat atidaryta nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Su keramikės šeštajame dešimtmetyje iš molio nulipdytomis lietuvaiteis, birutėmis, šokėjomis, Kaledų seneliais užaugo visa lietuvių karta.

Šeštajame dešimtmetyje dekoratyvinių skulptūrėlių klestėjimas Lietuvoje pasiekė apogėjų. Jos turėjo milžinišką paklausą. Pagal L. Belvertaitės sukurtus 60 etalonų „Dailės“ kombinate molines figūreles dekoravo ištisa dailininkų grupė. Menotyrininkų pastebėjimu, puiki kompozicija, plastinės anatomijos proporcijos, subtilūs ornamentai, spalvinis charakteris, saiko jausmas, lietuviška tematika – visos šios savybės būdingos „karalienės molio bateliais“ sukurtooms figūrelėms.

Manoma, kad L. Belvertaitės kūrybinio stiliaus pagrindai padėti Meno mokykloje, kurioje tuo metu dėstė visi būsimieji lietuvių dailės klasikai.

Į keramikės kūrybą reikėtų žvelgti buvusio laikotarpio kontekste – šeštasis dešimtmetis buvo pats sovietinės ideologijos klestėjimo metas. Tačiau L. Belvertaitė kūrė birutes, tautinių šokių šokėjas, lietuvaiteis. Nors tuo metu klestėjo realizmas, dailininkė sugebėjo išvengti tiesmukiško konkretumo. Menininkės kūryba vertinama kaip to meto miesioniškosios buitiskosios kultūros dailis.

L. Belvertaitė sovietų režimui nepataikavo. Galbūt todėl į jo kias dailės istorijas keramikės neįtraukdavo. Nepaisant to meto nuostatų, į užsienio parodas išsiųsti kuriniai atkreipdavo meno žinovų dėmesį – L. Belvertaitė 1958 metais yra pelniusi Briuselio pasaulinės parodos Aukso medalį. Tik pernai pirmą kartą menininkės pavardė įtraukta į žinyną „Kauno dailininkai“.

Teisybė žmonės sako – savam krašte pranašų nebūsi. Ir kiek laiko turi praeiti, kad suprastume ir įvertintume tai, kas akivaizdu ir yra visai šalia... Nejaugi dešimtmčiai turi prabėgti, kad išdrįstume grožį pavadinti grožio vardu?

## Šiltai sutikta lietuvių muzika

Apie Seattle, WA, ruošiamą Baltijos tautų muzikos festivalį ir jame dalyvausiančius kompozitorius, ypač Onutę Narbutaitę, šeštadieniniame *Draugo* priede jau buvo rašyta anksčiau. Festivalis, pavadintas „Icebreaker II: Baltic Voices“, įvyko š.m. vasario 13–15 d. Benaroya Hall, Seattle, ir truko tris dienas. Jo rengėjai – „Seattle Chamber Players“.

Dalyviai: Danijos, Estijos, Suomijos, Vokietijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Švedijos muzikos pasaulio atstovai – kompozitoriai ir muzikologai.

Lietuviams atstovavo kompozitoriai Remigijus Merklys, Onutė Narbutaitė, Vaclovas Augustinas, Bronius Kutavičius, taip pat muzikologė prof. Gražina Daunoravičienė.

V. Augustino ir B. Kutavičiaus, kaip ir kitų dalyvavusių tautų, muziką atliko Seattle Chamber Players, Seattle Pro Musica, diriguojant Karen P. Thomas ir Christian Knapp. Onutė Narbutaitė bei Remigijus Merklys savo kūrinius atliko patys, kartu su styginių kvartetu ir fortepijonu. Jiedu taip pat dalyvavo simpoziume kaip pranešėjai ir diskusijose.

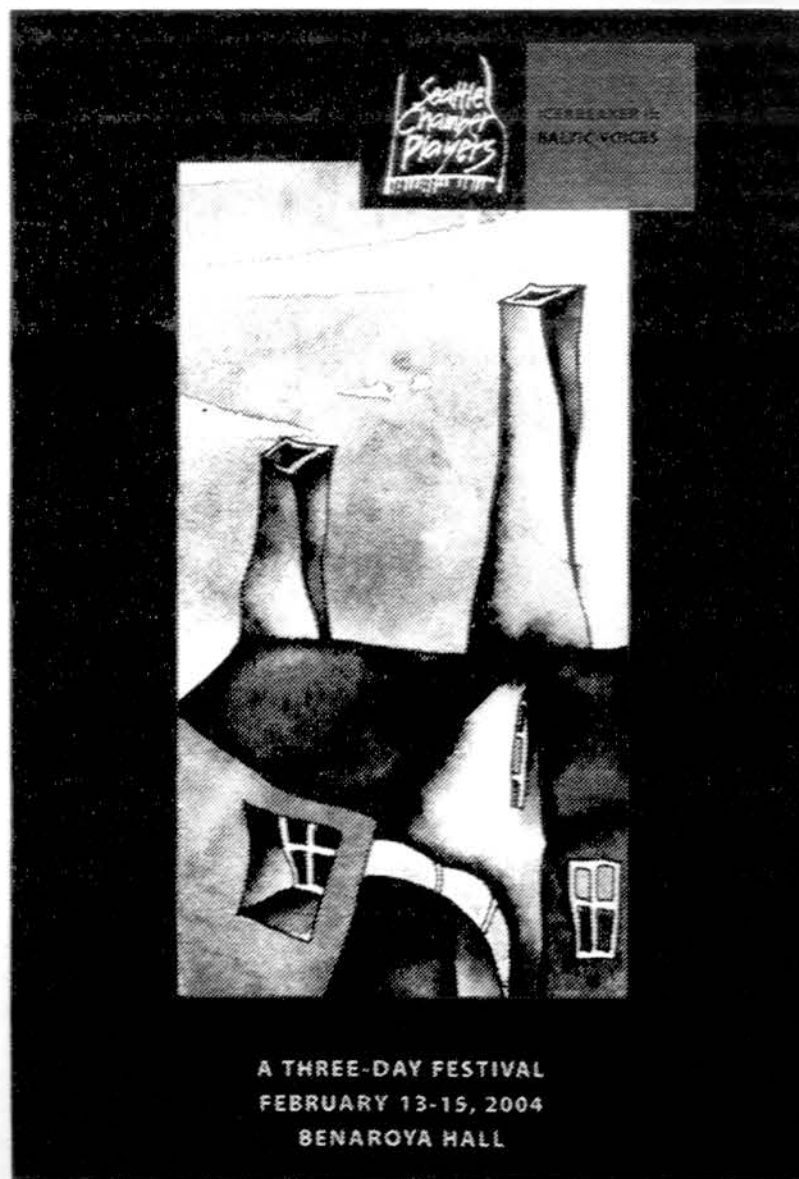
Prof. Gražina Daunoravičienė skaitė paskaitą „Self-identification of Lithuanian contemporary – music – between 'nation' and 'world' music patterns“.



Prof. Gražina Daunoravičienė. Jono Kuprio nuotr.

Ji pristatė 18 įrašų, trumpą vaizduotę ir plačiai supažindino su šiuolaikine lietuvių muzika.

Visomis trimis festivalio dienomis publikos susidomėjimas buvo labai didelis. Ir rengėjai, ir festivalio dalyviai (ypač mūsų tautiečiai) šiuo renginiu labai patenkinti. Muzika yra kalba, kurios nesulaiko valstybių sienos ir kultūrų skirtumai. Tokių festivalių metu užmegzti ryšiai suartina ne tik individualius asmenis, randančius atgarsį savo kūrybai, bet ir tautas.

A THREE-DAY FESTIVAL  
FEBRUARY 13-15, 2004  
BENAROYA HALL

### Paul Verlaine

#### LAKŠTINGALA

Tartum kryžšėiančių paukščių būrys  
Atsiminimas krinta, kaip jis,  
Po gyvenimo mano medžių,  
Jau pageltusiu, bet spindinčiu  
Violetinėj gaileščio srovėje,  
Kuriai tekant lieka liūdesys su ja.  
Krinta garsas šurpus iš dangaus,  
Bet sudraustas vėjo gūsio smagus,  
Jis numiršta toje aplinkoj,  
Ir nykioji tyla tvyro joj,  
Ką suaidi daina, kančios prikaupta,  
Apie tą, kur buvo andai prarasta,  
Balsas paukščio, mano meilės, kuri,  
Kaip pirmoji, liko man nemari.  
Ir kai prašvinta mėnesiena liūdna,  
Vel sugrįžta iš toli, toli viena  
Vasaros naktis, pabalus, kenčianti,  
Paskendus tamsos ir tylos rimty,  
Ir supami dangių ir vėjo dvelksme  
Dreba medis ir verkia paukštis jame.

#### NAKTIES KELIONEJ

Sunkioj, klaidžioj nakties kelionėj,  
Kai vargo buvo vis daugiau,  
Man ranką padavei maloniai.

Beklystant toliuos pagaliau  
Suspindo man vilties švieselė:  
Tai tavo žvilgsnį pajutau.

Kai patekau į sunkų kelią,  
Kur išgirst nieko negali,  
Vel tavo balsas žengti kelia.

Kai buvo taip gudu kely,  
Staiga aštra man sužibėjo:  
Tai meilės pergale žvali.

Mus saulės laimėn vest padėjo.  
AGNUS DEI

Šile kartžolės ieško avinėlis,  
Ne cukrų, o tik druską jis pamėgęs.  
Jo žingsniai lyg lietuvių prabilęs smėlis.

Pasieks jis savo tikslą žūt ar būti,  
Tvirtai hakta įveiks alei klatį,  
Subliovimu pradžiuoginės motutė..

Dievo Avinėli, kurs mus gelbėt begi,  
Dievo Avinėli, kurs visus pasieki,  
Dievo Avinėli, mūs pasigaileki.

Apsaugok mus nuo karo, duok ramybę,  
Tu, kurs šventu rūšiu gini teisybę,  
Su Dievu Tevu amžinoj vienybėj.

Šių metų pradžioj sueina 160 metų, kai gimė prancūzų poetas Paul Verlaine (1844–1936). Jo poezijoj gausu simboliškos, sentimentalumo ir religinio išgyvenimo.

Vertė Alfonsas Tyruolis

## Dėmesio vertas debiutas



Komp. Michael Shimkus. Jono Kuprio nuotr.

Vargiai kas iš mūsų tautiečių Amerikoje yra girdejęs apie jauną muziką-kompozitorių Michael Shimkus. Šio mėnesio pradžioje jis išleido pirmąją savo kompaktinę plokštelę, pavadintą kukliu vardu – „11“. Tai dėl to, kad joje yra vienuolika Michael Shimkus kompozicijų, kurias jis taip pat ir atlieka įvairiais instrumentais: gitara, pianinu, arfa, vargonais, mandolina ir kt.

Šimkaus pavardė plačiai žinoma ir lietuvių muzikos pasaulyje, tačiau Michael Shimkus iki šiol su lietuviomis jokio ryšio neturėjęs, apie lietuvišką savo kilmę mažai žino, nes seneliai iš Lietuvos į šį kraštą atvykę prieš Pirmąjį pasaulinį karą, o Michael tėvas jau gimęs

Š.m. vasario 8 d. Lietuvos Nacionalinėje filharmonijoje koncertavo Valstybinis Vilniaus kvartetas ir japonų kilmės pianistė iš Londono (Anglija) Tamami Honma. Ji yra entuziastinga lietuvių šiuolaikinės muzikos propaguotoja. Jos repertuare yra O. Balakausko, A. Senderovo, B. Kutavičiaus, R. Merklio, M. Urbaičio ir kitų lietuvių kompozitorių kūrinių. Pianistės iniciatyva lietuvių muzika ne kartą buvo pristatyta ir Londone.

M. Raškovskio (Elta) nuotr.

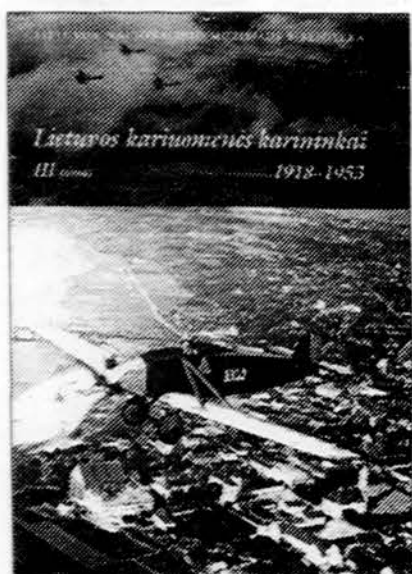




# Leidiniai



## Sulaukėme trečiojo tomo



Lietuvos nacionalinis muziejus (LNM) ir Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga (LKKAS) š.m. gruodžio 21 d. Vilniaus igulos karininkų ramovėje, o gruodžio 27 d. Kauno igulos karininkų ramovėje pristatė enciklopedinio leidinio „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“ trečiąjį tomą. Tai rašytinio paminklo tęsinys tiems, kurie kovojo už Lietuvos laisvę 1919–1923 metų Nepriklausomybės karuose, kurie stiprino Lietuvos kariuomenę ir ugde laisvę mylinčius karius 1923–1940 metais, kurie žuvo ir kento Sibiro kalėjimuose ir lageriuose, kurie patyrė pirmąjį sovietinį genocidą, vengdami antrojo, pasitraukę į užsienį 1940–1945 metais, kurie žutbutinėje kovoje aukoję savo gyvybę už laisvės idealus Lietuvos kare 1944–1953 metais.

Leidinyje skirtas legendinio Dariaus ir Girėno skrydžio per Atlantą septyniadesimtmečiui ir visiems Lietuvos kariuomenės Karo aviacijos karininkams atminti.

Šiame tome pateikta per 900 tikrosios tarnybos atsargos karininkų biografijų ir karininkų, ginkluoto pasipriešinimo okupantams dalyvių, kurių pavardės prasideda raidėmis D–I. Leidinys gausiai (per 55 proc.) iliustruotas karininkų nuotraukomis.

Trečiajame tome įdėti karininkų (A–C) biografijų papildymai ir pataisymai, taip pat jų nuotraukos (per 60), kurios gautos jau išleisus antrąjį leidinio tomą.

Leidinio pabaigoje pateikti Lietuvos kariuomenės karo mokyklos aspirantų – atsargos karininkų visų nuo laido (nuo 1-osios (1927) iki 15-osios (1940) sąrašai.

Sis leidinys – tai ne tik beveik tukstantis skirtingų gyve-

nimų, bet ištisa mūsų krašto istorija, unikalus šios istorijos momentai. Savanoris Petras Gražus 1919 sausio 1 d. iškelia vėliavą Gedimino pilies bokšte. Savanoris, antrojo pėstininkų pulko kuopos vadas Vincas Gvilys jau 1920 m. žūsta kautynėse su lenkais ties Giedraičiais. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas – pirmasis pirmojo pėstininkų pulko vadas, pirmasis Karo mokyklos viršininkas. Samuelis Harris – JAV kariuomenės leitenantas, žūsta malšinant sukilimą kariuomenės daliniuose 1920 vasarį. Jonas Eidukas – atskiro Vytauto Didžiojo lietuvių bataliono Rusijoje kuopos vadas, raudonųjų užkapotas karduais Čeremušino bažnytkaimyje. Antanas Ricardas Druvė – legendinio Suomijos maršalo ir prezidento Karlo Gustavo Emilio Manerheimo bendražygis.

Leidinyje labai daug garsių karo aviacijos karininkų biografijų: JAV kariuomenės savanoris Steponas Darius – legendinio „Lituanicos“ transatlantinio skrydžio lakūnas; vyr. lttn. Jurgis Dobkevičius – pirmojo vienviečio sportinio lėktuvo „Dobi-1“ kūrėjas, lietuvių aukštojo pilotazo pradininkas; kpt. Pranas Hiksa – pirmasis karo lakūnas lietuvis; Konstantas Fugalevičius – 1919 m. sausį aviacijos būrio vadas, vientelis aviacijos specialistas besikuriantioje Lietuvos kariuomenėje, savo namuose Žaliakalnyje Kaune įkūręs Aviacijos mokyklą; kpt. Pranas Gudynas – karo aviacijos žvalgas, žuvo savo kūnu užstojęs ministrą pirmininką Augustiną Voldemarą; mjr. Zigmąs Drunga-Tauro apygardos vadas, vėliau Pietų Lietuvos partizanų srities vado pavaduotojas; jaun. lttn. antrojo rango karo lakūnas Jonas Dženkaitis, dalyvavęs Berlyne įkuriant lietuvių aktyvistų frontą, žuvęs 1941 birželio sukilimo metu ginant Aleksoto tiltą nuo susprogdinimo; kpt. pirmojo rango karo lakūnas Vytautas Digrys, enkavedistų nukankintas tardymo metu; brigados generolas Antanas Gustaitis – Lietuvos karo aviacijos viršininkas, 9 tipų ANBO lėktuvų kūrėjas; broliai Vincas (vienas pirmųjų tapęs Aviacijos dalies vadu) ir plk. lttn. Antanas Gaveliai; plk. Juozas Griškis – Karo aviacijos tiekimo viršininkas; mjr. Jeronimas Garolis ir daugelis kitų.

Užbaigsiu šių iškilų vyrų rinkuotę devintojo pėstininkų pulko vadu, gen. štabo plk. Antanu



Lietuvos Respublikos prezidentas A. Stulginskis, krašto apsaugos ministras mjr. B. Slizys, kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas ir aviacijos viršininkas gen. lttn. J. Kraucevičius Kauno aerodrome 1923 m. Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*.

Gaušu, kuris, gavęs vien žodinį krašto apsaugos ministro Kazio Musteikio nurodymą, išvedė pulką Vokietijos sienos link, įrodęs, kad kariuomenė buvo pasirengusi kovai. Nebuvo tik įsakymo.

Zvilgterkime į Lietuvos kariuomenės karininkų rengimą. Karo mokykla, Aukštųjų karininkų kursai. Dar vykstant Nepriklausomybės kovoms, jau 1921 m. Zenonas Gerulaitis siunčiamas į Belgijos karo akademiją. 1922 m. Vaclovas Grižanavičius – į Čekoslovakijos karo akademiją Prahoje. Lietuvis kariai Europos karo mokyklą: Prancūzijos nacionalinė aukštąją aeronautikos mokyklą Paryžiuje (J. Dobkevičius, A. Gustaitis, A. Gavelis), Fontenblo artillerijos karo mokyklą Paryžiuje (P. Dockus), Prancūzijos Sen-Syro karo mokyklą (K. Grinius), Aukštąją ginklų technikos mokyklą Italijoje (K. Gabriūnas), Somiūro kaverlirijos karo mokyklą Prancūzijoje (Vl. Garbenis), Prahos generallinio štabo akademiją (A. Gaušas), Čekoslovakijos karo intendantų akademiją (Vl. Grudzinskas).

Įvairiais laikotarpiais karininkai dalyvavo šalies valdyme: Karo mokyklos 1919 m. antros laidos absolventai Antanas Endziulaitis – 1925–1926 m. vidaus reikalų ministras, Kazys Germanas – XIX ir XX ministrų kabinetų susisiekimo ministras; krašto apsaugos ministras – brig. gen. Teodoras Daukantas, brig. gen. Stasys Dirmantas, plk. Balys Giedraitis; plk. lttn. Vladas Grudzinskas – 1941 m. birželio sukilimo metu Laikinosios vyriausybės pramonės ir susisiekimo viceministras.

Karininkai – žymūs mokslo, kultūros ir sporto veikėjai: Juozas Eretas – Šveicarijos kariuomenės leitenantas, įstojęs į mūsų kariuomenę, ELTA kū-

rejas ir jos direktorius, vėliau VDU profesorius; Martynas Freelandas Yčas – 1939 m. keturioliktos aspirantų laidos absolventas Niujorko universiteto Gydyto centro profesorius, tiriantis genetinio kodo problemas: Kazys Gabriūnas – Bogoto universiteto Kolumbijoje įkūręs Elektronikos katedrą, vėliau universiteto rektorius; Jonas Dainauskas – 1927 m. antros aspirantų laidos absolventas, vienas iš Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje steigėjų, Steponas Darius – puikus sportininkas, pirmasis Lietuvos futbolo čempionas, daugelio sporto lygų pirmininkas; Pranas Hiksa – 1931 ir 1932 m. automobilių ralio varžybų aplink Lietuvą čempionas, 1933 ir 1935 m. tarptautinių Monte Karlo ralio varžybų dalyvis, Dismanas Ilgūnas – 1937–1948 m. Lietuvos futbolo rinktinės narys, Lietuvos tautinėje olimpiadoje gavęs SSRS sporto meistro vardą; Vytautas Ilgūnas – Lietuvos ledo rinktinės, 1938 metų pasaulio ledo ritulio čempionato Prahoje dalyvis, vėliau mokslų daktaras, profesorius.

1949 m. vasarį visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime Lietuvos laisvės kovų sąjūdį įkūrė ir priėmė deklaraciją „Del Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo“ Leonardas Grigonis – Priskelimo apygardos vadas, Aleksandras Grybinas – Tauro apygardos vadas, Vytautas Gužas – Jungtinės Kęstučio apygardos štabo operatyvinio skyriaus viršininkas; jaun. lttn. Adolfas Eidimtas – Lietuvos laisvės armijos Šiaulių apygardos vadas, žuvęs LLA vadui K. Veverskiui, Lietuvos laisvės armijos vadas. Leidinyje – 37 ginkluoto pasipriešinimo okupantams dalyviai, žuvę kovose už Lietuvos laisvę.

Leidinyje apima ir nacistinį bei sovietinį genocidą: mjr. Bronius Grigas, kalintas už atsikarmą kurti Lietuvoje SS dalinius, žuvo Štuthofe. Jame kalėjo plk. lttn. Vladas Grudzinskas, aviacijos jaun. lttn. Klementas Gumauskas, jūrų kpt. Adolfas Darginevičius. Dachau žuvo už antinacinę veiklą Klaipeidos krašte suimtas kpt. Albinas Gailius ir ats. vyr. lttn. gydytojas Lazaris Finkelšteinas, žydų sveikatos apsaugos sistemos OZE Lietuvos komiteto pirmininkas. Bet tai tik smulkūs žiedeliai, lyginant su sovietinėmis represijomis. Suimtinio, tardė, žudė, trėmė, šaudė. Šaudė prie Bigosovo stoties ir Červenėje Baltarusijoje, Butyrkų ir Lefortovo kalėjimuose Maskvoje, Gorkio, Bratsko, Kanskio, ypač daug – Sverdlovsko kalėjimuose. Tremties vietos: Sevu-

rallagos ir Sosvos lageris Sverdlovsko srityje, Abezas lageris Mordovijoje, Peciorlagas, Minlagas, Uchtizemlagas, Ustymlagas, Vorkutlagas ir Sevdzeldorlagas Komijoje, Izvestkovagos lageris Chabarovsko krašte, Suchobezvodnagos lageris, Užlagas ir Vykso lageris Gorkio srityje, Pereliosų lageris Jaroslavl srityje, Viatlagas Kirovo srityje, Taišetlagas ir Angarlagas Irkutsko srityje, Petropavlovsko lageris, Peshanlagas ir Steplagas Kazachijoje, Nyroblago lageris Perno srityje, Krasnojarsko krašto Rešotų lageris, Kraslagas ir mjr. Antanas Dapkus Lamoje), Norilsko lageriai. Ispūdingas ir baisus sąrašas. Vien Norilsko lageriuose žuvo, gen. štabo plk. lttn. Petras Dauksys ir plk. lttn. Albertas Gaidys, kapitonas Stasys Danilevičius, Andrius Draugelis (sušaudytas), Jonas Frankas, Antanas Grabaižis, Petras Grigaliūnas, Stasys Gromnickas (sušaudytas), leitenantai Steponas Dedonis, Vladas Dūta, Vincas Gavenas, Aloyzas Giedrikas, Martynas Grigonis, Vladas Gudeliūskas, Jonas Guobys, Julius Ilgūnas, jaun. leitenantai Antanas Deveikis, Antanas Geležauskas-Geležius, kalėjo plk. lttn. Pijus Dovydatis, mjr. Leonas Gavelis, kapitonas Vladas Grinius, Nikodemus Guzikas, Vincas Degutis, Antanas Dirda, Vladas Dulke, Juozas Gaidamavičius, Feliksas Gelumbauskas, Martynas Germanavičius, Antanas Gustas, jaun. leitenantai Kazys Danielius, Tadas Daugirdas, Kostas Frankas. Tai kaltinimas ne tik sovietiniams okupantams, bet ir tiems istorikams, kurie iki šiol nemato lietuvių tautos genocidą.

Ir tai tik maža dalis gyvenimų faktų iš trečiojo enciklopedinio leidinio „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“ tomo. Skaitykime ir mokėkime suprasti.

Vytautas Zabielskas

*Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953* leidinį galima užsisakyti tiesiogiai iš Lietuvos, nusiunčiant auką šiuo adresu: Vytautas Zabielskas, Pušų g. 17-4, LT – 2004 Vilnius, Lithuania; arba JAV: Jonas Variakojis, 3715 W. 68th Street, Chicago, IL 60629.

Minimali auka yra 50 dol. su persiuntimu oro paštu. Čekius prašome rašyti LKKAS vardu. „LKKAS“ yra sutrumpinimas „Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga“. Jei būtų klausimų, galima kreiptis į Joną Variakojį telefonu 773-585-8649.

## Lietuvos metraštis

Lietuvos archyvų departamentas ir Lietuvos ypatingasis archyvas parengė ir išleido dokumentų rinkinį *Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė (1945–1950 m.)*. Šiame rinktinės dokumentų rinkinyje skelbiami Vytauto apygardos štabo ir Tigro dokumentai. Knyga buvo pristatyta šių metų vasario 4 dieną.

1944–1952 metais gyvavusi, Tigro rinktinė veikė daugiausia Švenčionių apskrityje ir kai kuriuose gretimuose Baltarusijos rajonuose. Kurį laiką tai buvo didžiausias visoje Lietuvoje rinktinės tipo partizanų junginys. Didžioji dalis rinktinėje paskelbtų dokumentų metų išbuvo žemėje užkastame bidone, kurį 1999 metų vasarą, tiesiant kelią, atsitiktinai užkabino ir išvertė Adučiškio girioje dirbęs kelininkų buldozeris. Šie dokumentai buvo kruopščiai atnaujinti ir dabar atskleidžia daugelį, iki šiol nežinomų, Tigro rinktinės ir kitų Rytų Lietuvos partizanų junginių istorijos aspektų.

Rinkinyje skelbiama 230 dokumentų. Ketvirtajame skyriuje randame 1948–1950 metų Tigro rinktinės vado Vinco Žaladuonio – Roko – Diakono ir nustatytos rinktinės partizano rašytą rinktinės Kroniką. Vinco Žaladuonio autorystę atpažinti pagal turimus jo rankraščius pavyzdžiui. Kas atsitiko nežinomajam partizanui, niekas negali atsakyti. Gal jis išsisi nežinomame kape Labanoro giriose, o gal jo vardas yra vienas iš buvusio KGB pastato sienoje iškalėtų ten nužudytų partizanų vardų.

Šiurpūs duomenys rodo, kad partizanai buvo sistemingai naikinami NKVD kariuomenės dalinių ir stribų. Ginklų ir karievių skaičiaus didžiulė persvara lėmė partizaninės laisvės kovos fizinį sunaikinimą, tačiau, žiūrėdami mirčiai į akis ir neabejotinai suprasdami savo likimą, jie vis dėlto turėjo valstybinį mastymą ir nepriklausomos Lietuvos atkūrimo viziją. 1949 m. vasario 2–22 d. partizanų vadų suvažiavimas suteikė pasipriešinimo organizacijai naują pobūdį – ji įsitaisino kaip nepriklausomos valstybės idejos tęsinys.

Šios knygos išleidimą remė Polybijaus fondas, vadovaujamas prof. dr. Tomo Remeikio. Knygos išleidimą per Polybijaus fondą finansavo savo veiklą išiešioję užbaigusi Akademinės Skautijos leidykla, pirmininkas Rimantas Dirvonis,

skirdama šį leidinį jaunajai Lietuvos kartai.

Tai jau trečias partizanų dokumentų leidinys, kurį išleido Lietuvos archyvų departamentas. Nepakankamos lėšos, gaudamos iš valstybės biudžeto, lėtina kitų dokumentų rinkinių išleidimą. Šiuo metu yra restauruojami ir konservuojami labai prastos būklės Žemaitių apygardos Šatrijos rinktinės dokumentai 1947–1949 metų. Dokumentus skruzdėlyne paslėpę partizanų ryšininkas, kuris ilgokai nenorėjo atskleisti jų paslėpimo vietos, sakydams, kad „dar ne laikas“, tačiau buvo įtikintas, kad jau laikas! Dokumentai buvo peraugę žolė, rasiu rašytieji visiškai sunykę. Išsilaikę tikai mašinėlė ir cheminiu pieštuku rašyti. Daugelio dokumentų likę tik skiautėlės, jie buvo apgraužti pelių, prieš paslėpiant juos į skruzdėlyną. Gerai išsilaikęs žuvusių partizanų sąrašas, kuriame nurodoma kaip „kulipka į galvą“, „dvi kulipkos per krūtinę – žuvo vietoje“, kur žuvo ir kur palaidoti.

Privaciose rankose ir netinkamuose muziejuose laikoma medžiaga neišvengiamai nyksta, po daugiau kaip 50 metų popierius trupa, raidės blyksta, keičiasi savininkai. Neįkainuojama istorinė medžiaga, taip, kaip ir ją sukūrę partizanai, gali likti ne mūsų istorijos dokumentų rinkiniuose, o tikrai liudnoje atmintyje.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės XI seimo nutarimų komisijos išvadose sakoma: „siūlo PLB valdybai pritariti PLB ir Archyvų departamento projektui bei jį plėtoti“. Projektas, kuriu PLB valdyba pritaria, yra per dvejus metus rinkti ar užregistruoti privačių asmenų ar vietinių provincijos muziejų turimą partizaninių kovų dokumentinę medžiagą ir ją konservuoti, užtikrinant jos išlikimą. Savininkams nenorint atiduoti originalų, juos kopijuoti. Visi dokumentai restauruojami, konservuojami ir saugomi Lietuvos Respublikos archyvų departamente. Projektas reikalauja lėšų ir papildomo personalo. Archyvų departamentas skiria dalį lėšų, personalo ir ekspertizę. Kai kurias projekto dalis vykdydys Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, priklausomai nuo lėšų, dėl kurių bus kreipiamasi į fondus. Neturime nei mažiausios abejonės, kad visi galimi surasti dokumentai turi būti išsaugoti, nes jie yra Lietuvos laisvės kovotojų krauju parašytas Lietuvos metraštis.

Gabrielius Žemkalnis

## Naujos knygos sutiktuves

Sausio 7 d. Prancūzų kultūros centre Vilniuje buvo atidaryta paroda apie rašytojo George Bernanos gyvenimą ir pristatyta jo knygos *Po šėtono saule* vertimas į lietuvių kalbą. Lietuviško vertimo leidėjas – Prancūzų kultūros centras ir LVK leidykla „Katalikų pasaulis“.

Vakaro programa prasidėjo Prancūzų kultūros centro direktorės pavaduotojo Christian Bonneville sveikinimo žodžiu. Vėliau kalbėjo knygos vertėja ir užsienio literatūros specialistė Galina Bauzytė. Ji vakaro dalyviams pristatė George Bernanos gyvenimą ir kūrybą. Vertėja pabrėžė, kad kontrastingumas yra būdingas tiek Bernanos asmenybei, tiek ir jo kūrybai. Romanas *Po šėtono saule* parašytas 1926 m., kai rašytojas, bėgdamas nuo skurdo, su gausia šeima persikėlė gyventi į

Palma de Mallorca Georges Bernanos savo kūryboje kelia „nusikaltimo ir bausmės“, „blogio ir gėrio“, „nuodėmės ir išganymo“ konfliktą, tačiau niekada neskelbia nevilties. „Nuodėmėje – išganymas – tai visų Bernanos kūrinių ašis“, – teigė vertėja Galina Bauzytė.

Pagal Bernanos knygas garsūs režisieriai yra sukūrę filmų. Vakaro metu susirinkusieji turėjo galimybę pamatyti režisieriaus Bresson filmą „Kaimo klebono dienoraštis“. Tai pasakojimas apie pasiaukojimą, susisiejantį su rikiščionybės esme. Pagrindinis romano herojus, mirdamas savo draugo ekskuzinamoje namuose ir iš jo negalėdamas sulaukti paguodos, kurią Bažnyčia teikia mirštantiesiems, ištaria paskutinius tiek knygoje, tiek filme žodžius: „Visa yra malonė“.

BŽ., 2004 m. Nr. 1



3-osios eskadros lakūnai po žiemos skraidymų 1931 m. prie lėktuvo A.120. Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*.